

66, 68; K. Nielsen, *An Introduction to the Philosophy of Religion*, Hong Kong 1982, s. 65-66, 80; A. Plantinga, "Rationality and Religious Belief", *Contemporary Philosophy of Religion* (ed. S. M. Cahn – D. Shatz), New York 1982, s. 259 vd., 260, 261; a.mlf., "Theism, Atheism, and Rationality", *Truth: A Journal of Modern Thought*, III, London 1991, s. 2; a.mlf., "Reformed Epistemology", *A Companion to Philosophy of Religion* (ed. P. L. Quinn – C. Taliaferro), Oxford 1997, s. 383; C. S. Evans, *Philosophy of Religion*, Illinois 1985, s. 23, 24-25, 185; J. L. Mackie, *The Miracle of Theism*, New York 1986, s. 199, 207; Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi*, İzmir 1987, s. 16, 18, 66-75, 250, 254-257; D. Z. Phillips, *Faith After Foundationalism*, London 1988, s. 5, 8, 12; M. Peterson v.dğr., *Reason and Religious Belief: An Introduction to the Philosophy of Religion*, New York 1991, s. 18-19, 20, 35, 37, 38, 41, 121; T. Penelhum, "Fideism", *A Companion to Philosophy of Religion* (ed. P. L. Quinn – C. Taliaferro), Oxford 1997, s. 377-380, 381; M. Martin, "Religious Commitment and Rational Criticism", *The Philosophical Form*, II/1, Boston 1970, s. 107-108; Mustafa Çağrı, "Gazzâlî", *DLA*, XIII, 499.

HANİFÎ ÖZCAN

İMÂRE

(العمارة)

Kâbe'yi ve Mescid-i Harâm'ı bayındır hale getirme, orada huzuru sağlama görevi ve yetkisi.

Câhiliye döneminde Kâbe'ye hizmet için daha çok kimseye yetki vermek amacıyla siyaseten küçük farkları olan imâre, sikâye, hicâbe, sidâne gibi görevler ihdas edilmişti. İbn Atiyye el-Endelüsî imârenin Mescid-i Harâm'da zulme, çirkin söze izin vermemeye yetkisi demek olduğunu ve Kâbe'ye hizmet görevi olan sidâne ile aynı anlama geldiğini kaydeder (*el-Muharrerü'l-veciz*, VIII, 149). Ebû Ubeyd Kâsim b. Sellâm, Câhiliye devrinde sidâne görevinin livâ göreviyle birlikte Abdüddâroğulları'nda bulunduğunu belirtir (*Ğaribü'l-ħadîs*, I, 288; ayrıca bk. *Lisânü'l-'Arab*, "sđn" md.). Abdülhay el-Kettânî de Huzâî'den iktibasla hicâbenin imâre ve sidâne ile aynı vazife olduğunu söyler (*et-Terâtibü'l-idâriyye*, I, 194).

Câhiliye döneminde imâre görevini Hz. Peygamber'in amcası Abbas b. Abdülmüttalib'in yürütmekte olduğu rivayet edilir. Hz. Abbas'ın biyografisini anlatırken imâre hakkında da bilgi veren İbn Abdülber, imâreyle görevli kişinin Mescid-i Harâm'da çirkin söz halkı söylemesine izin vermedirdiğini kaydeder (*el-İstî'âb*, III, 811). Mekke'nin fethinde Hz. Ali ile birlikte Kâbe'nin anahtarını istemesi Abbas'ın bu

görevi bir müddet yapmış olduğuna işaretle sayılabilir. Ancak Resûl-i Ekrem'in Kâbe'nin anahtarını, hicâbe görevi Kusay'dan beri kendilerinde olan Abdüddâroğulları'ndan Osman b. Talha b. Ebû Talha'ya verdiği bilinmektedir. Hz. Abbas'a da Tâif'te bağları olması dolayısıyla malî yük getiren sikâye görevini verdi. Osman b. Talha'dan sonra bu görevi üstlenen aynı aileye mensup Şeybe b. Osman'ın, Hz. Ömer'in Kâbe'deki hazinayı insanlar arasında taksim etmesine karşı çıkmasından (*Müsned*, III, 410; Buhârî, "Hac", 48, "İ'ti-şâm", 2) imâre görevlisinin Kâbe hazinesini tasarrufa ve Mescid-i Harâm çevresinde yapılan Kâbe'den yüksek binaları yıktırmasından (Fâkihî, I, 338-339) çevrenin imarına da yetkili olduğu anlaşılmaktadır.

Mescidleri kimlerin imar edeceğini, sikâye ve imârenin Allah'a ve âhiret gününe iman ve Allah yolunda cihadla bir olmadığını vurgulayan âyetler (et-Tevbe 9/19) ve nüzûl sebepleriyle ilgili rivayetler, gerek Câhiliye devrinde gerekse İslâm'ın ilk döneminde bu görevleri yürütmenin iftihar vesilesi olduğunu ve birçok amelden üstün görüldüğünü ortaya koymaktadır (Müslim, "İmâre", I, 111; Taberî, X, 94-96; İbn Kesîr, II, 343). Hz. Peygamber, Câhiliye devrinde müfâhare vesilesi olan Mescid-i Harâm'la ilgili görevlere sidâne (imâre, hicâbe) ve sikâye dışında son vermiştir (*Müsned*, III, 410; Ebû Dâvûd, "Diyât", 17, 24).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "sđn" md.; *Müsned*, II, 36, 103; III, 410; V, 412; Buhârî, "Hac", 48; "İ'ti-şâm", 2; Müslim, "İmâre", 111; Ebû Dâvûd, "Diyât", 17, 24; Ebû Ubeyd Kâsim b. Sellâm, *Ğaribü'l-ħadîs* (nşr. Muhammed Azîmüddin), Haydarâbâd 1384/1964, I, 237, 288; Fâkihî, *Ah-bârü Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah), Mekke 1407/1986, I, 338-339; Taberî, *Câmi'u'l-be-yân*, X, 94-96; İbn Abdürabbih, *el-'İkdü'l-ferid* (nşr. Müfîd M. Kumeyha – Abdülmecid et-Terhîni), Beyrut 1404/1983, III, 268; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 811; İbn Atiyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-veciz*, Rabat 1981, VIII, 149; Muhibbüddin et-Taberî, *el-Kıra' li-kâşidi Ümmi'l-kurâ* (nşr. Mustafa es-Sekkâ), Kahire 1390/1970, s. 502-506; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, II, 343; Ali b. Muhammed el-Huzâî, *Tahrîcü'd-delâli'ti-sem'îyye* (nşr. Ahmed M. Ebû Selâme), Kahire 1401/1981, s. 130, 147; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, V, 366-369; Elmallı, *Hak Dini*, IV, 2478-2484; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, V, 251; Ali Hüsnî el-Harbütî, *Târîhu'l-Kâ'be*, Beyrut 1408/1987, s. 115; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), I, 173-174, 194-196.

NEBİ BOZKURT

İMÂRET

(bk. EMİR).

İMARET

(عمارة)

Osmanlı döneminde fakirlere ve medrese talebesine sıcak yiyecek dağıtmak amacıyla kurulmuş hayır müessesesi.

Vesikalarda bazan imarethâne olarak da geçen kavram kelime olarak "imar edilmiş, inşa edilmiş" demek olup cami, mescid, medrese, tabhâne, dârü'l-âm, dârüşşifâ, aşevi, kervansaray, muvakkit-hâne, türbe gibi birimlerin tamamı için olduğu gibi bu binalardan biri olan aşhane için de kullanılmıştır. Anadolu ve Rumeli'deki pek çok mimari eserin kitâbesinde yapılar imaret adıyla zikredilmiştir. Evliya Çelebi imareti hem külliye hem de birimlerinden biri olarak kaydetmiştir. Osman Nuri Ergin, bu konudaki yayınlarında ısrarla imaretin aşevi olmayıp "imar edilmiş" anlamına geldiğini söylemektedir. Ancak bazı kaynaklarda imaret doğrudan doğruya "aşevi" mânasında geçer. Meselâ Hezarfen Hüseyin Efendi, Fâtih Külliyesi'nin yapılışından bahsederken cami, medrese, tetimme, türbe, mektep, dârüşşifâ, timarhâne, tabhâne ve tabhânenin imarete giden bir kapısı olduğunu yazdıktan sonra "Bu imaret dedikleri mahal bir muhavvete-i azîmenin derûnunda bina olunmuştur" diyerek gece gündüz burada pişen yemeğin fukaraya, gurebâya ve talebeye verildiğini yazmaktadır (*Telhîsü'l-beyân*, s. 49). Kelimenin her iki anlamda da kullanıldığını buna benzer pek çok kaynakta görmek mümkündür. Nitekim mühimme defterlerindeki kayıtlarda da imaret hem aşevi hem külliye mânasında kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde birçok içtimaî ve beledî hizmet vakıflar tarafından karşılanmakta olup çeşitli eser ve hizmetlerin vakfedildiği bilinmektedir. İmaretler de her biri birer vakıf olan külliyelerin parçası veya müstakil kurumlar olarak vakıf nizamnamelerine göre işlerdi. Bu durumda imarete çalışanların alacakları ücret vakıf tarafından belirlendiği gibi imaretin nasıl işleyeceği, ne kadar ve nasıl yemek dağıtılacağı, dağıtılacak yemeklerin çeşidi de bu nizamname ve vakfiyelerde kayıtlıydı. Büyük bir külliyenin parçası olmayan küçük aşevleri de daha çok misafir ve fukara için hizmet verirdi.

İmaretlerdeki işleyiş biçimi vakıflarına göre farklı olmakla birlikte birbirine benzemektedir. Genel olarak iki öğün yemek çıkarılan bu mekânlarda ramazanlarda iki